

Zespół koordynatorów projektu podstawy programowej

Ewa Bartnik
Krzysztof Konarzewski
Alina Kowalczykova
Zbigniew Marciniak
Tomasz Merta

13 lutego 2005

Założenia projektu nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego

Idee przewodnie

1. Podstawa programowa, jeden z najważniejszych elementów reformy systemu oświaty z 1999 r., wrosła w pejzaż polskiego szkolnictwa. Mimo że powstawała w atmosferze pośpiechu i chaotycznych sporów, spełniła pierwszą z założonych funkcji – zapoczątkowała reformę programową. Po pięciu latach doświadczeń, gdy jaśniej widzimy mocne i słabe strony zarówno obowiązującego dokumentu, jak i praktyki kształcenia w zreformowanym szkolnictwie, przystępujemy do pracy nad przebudową podstawy okresu przejściowego w podstawę trwale służącą rozwojowi polskiej oświaty. Tworząc projekt nowej podstawy, nie zamierzamy radykalnie zrywać z dotychczasowymi rozwiązaniami, lecz jedynie poprawiać je tam, gdzie to konieczne. W szczególności chcemy:
 - jaśniej wytyczyć pola odpowiedzialności,
 - usunąć elementy martwe,
 - ujednoczyć strukturę,
 - uprościć i uporządkować język.
2. Nowej podstawie programowej przypisujemy tę samą funkcję, co starej – **funkcję optymalnego standaryzowania praktyki oświatowej w kraju**. Chcemy jednak, by lepiej ją pełniła. W tym celu zamierzamy ściślej unormować obowiązkową część wspólną programów kształcenia, natomiast część pozostałą przekazać indywidualnej pomysłowości praktyków.
3. Mówiąc o praktykach, mamy na myśli przede wszystkim nauczycieli. Proces reformowania systemu oświaty od swego początku w 1990 r. zmierzał do **upodmiotowienia nauczycielstwa**. Temu też miało służyć zwrócenie im kontroli nad programami nauczania. Zrobiono to nie dlatego, by do polskich szkół zawitała różnorodność – sama w sobie nie będąca żadną wartością – ale by sami nauczyciele mogli sterować swoją pracą, czerpiąc inspirację z ducha edukacji i przepisów prawa oświatowego. Dotychczas nauczyciele rzadko korzystali z przyznanego im prawa tworzenia programu, zadowolając się prawem wyboru spośród gotowych programów. Ten

stan, być może konieczny, trzeba traktować jako przejściowy. Podstawa programowa nie powinna go utrwalać, lecz raczej sprzyjać przejściu do stanu samodzielności i odpowiedzialności zawodowej. Jeśli podstawa unormuje obowiązkową część wspólną w sposób konkretny, jasny i powiązany z wymaganiami egzaminacyjnymi, zadanie przekształcenia jej w program wyda się nauczycielom łatwiejsze i mniej ryzykowne.

Jednostka treści kształcenia

1. Podstawowym pojęciem podstawy programowej jest **treść kształcenia**, czyli ogół znaczeń udostępnianych uczniom za pośrednictwem materiałów (tekstów, modeli itp.), zadań i organizacji uczenia się. Pod wpływem obcowania z tymi znaczeniami uczeń zdobywa pożądane dyspozycje umysłowe (wiadomości, umiejętności, postawy itp.).
2. Kryteriami podziału treści kształcenia w podstawie programowej są: **przedmiot i etap kształcenia**.
3. W celu zwiększenia wewnętrznej (diachronicznej) spójności podstawy przedmioty grupuje się w **dziedziny**. Przykładem dziedziny jest przyrodoznawstwo. W etapie I reprezentuje je przyrodnicza część przedmiotu środowisko. W etapie II – przedmiot przyroda. W etapach III i IV – zbiór przedmiotów: geografia, biologia, chemia, fizyka. W zasadniczej szkole zawodowej – przedmiot „przyrodoznawstwo”.
4. Rezygnuje się z innych jednostek podziału, takich jak moduł i ścieżka edukacyjna. Treść większości ścieżek zostaje włączona do opisów macierzystych przedmiotów.
5. Włączenie treści ścieżek do opisów przedmiotów nie wyklucza odrębnych, kilkugodzinnych zajęć poświęconych zagadnieniom międzyprzedmiotowym.
6. Ścieżki, którym nie odpowiada żaden przedmiot macierzysty w szkolnym planie nauczania („edukacja filozoficzna”) lub które wypełniają zewnętrzne zobowiązania systemu oświaty („wychowanie do życia w rodzinie” i „przysposobienie obronne”) zostają przekształcone w samodzielne przedmioty z własnym przydziałem godzin.
7. Podział treści na przedmioty nie wyklucza zintegrowanych programów szkolnych, pod warunkiem że obejmą one całą treść obowiązkową integrowanych przedmiotów i zaproponują nieprzypadkową zasadę integracji.
8. Integracja przedmiotów jest obowiązkowa w programach kształcenia (i) etapu I oraz (ii) w programach nauczania wiedzy o społeczeństwie i przyrodoznawstwa w zasadniczej szkole zawodowej.
9. W liceum i technikum utrzymuje się podział przedmiotów egzaminacyjnych na **zakresy**: podstawowy i rozszerzony. Zakres podstawowy traktuje się jako podzbiór zakresu rozszerzonego. Innymi słowy – zakres rozszerzony obejmuje spójną **całość** treści danego przedmiotu, natomiast zakres podstawowy – spójne **fragmenty** tej treści.

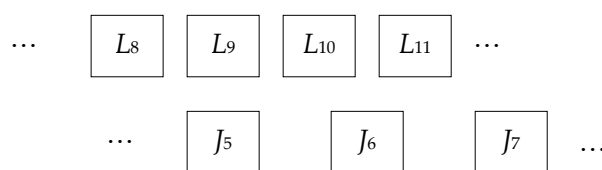
Struktura opisu przedmiotu

1. Każdy przedmiot w etapie kształcenia jest unormowany w podstawie programowej w formie **opisu**. Oprócz opcjonalnego **wstępu**, opis wylicza swoiste **cele kształcenia** (czyli zarazem nauczania i wychowania), **treść kształcenia** i **wymagania egzaminacyjne** (standardy, wzory).
2. **Wstęp** informuje o roli przedmiotu w wykształceniu absolwenta i liczbie godzin nauczania. Może zawierać wskazówki metodyczne.

3. **Cele kształcenia** są sformułowane w języku **dyspozycji umysłowych**, czyli tego, co uczeń powinien wynieść ze szkoły. Cele mogą być mierzalne (sprawdzalne) lub niemierzalne. Przykłady (język polski): C₁ – włączenie polskiej kultury literackiej we własną tożsamość społeczną; C₂ – potrzeba uczestnictwa w kulturze, zwłaszcza czytania dzieł literackich; C₃ – znajomość form literackich niezbędnych do świadomego obcowania z dziełami literackimi; C₄ – posługiwanie się poprawną polszczyzną w mowie i piśmie, chronienie czystości języka ojczystego; C₅ – czytanie ze zrozumieniem tekstów informacyjnych, notowanie tekstów (streszczanie, parafrazowanie); C₆ – umiejętność krytycznego odbioru tekstów informacyjnych (wykrywanie luk i sprzeczności, odróżnianie faktów od perswazji).
4. **Treść kształcenia** jest przedstawiona jako ciąg **zagadnień**. Przykłady (język polski): Z₁ – *Odyseja* Homera jako przykład epepei starożytnej; Z₃ – grupy podmiotu i orzeczenia w zdaniu, związki rządu, zgody i przynależności; Z₄ – przydawki: przymiotna, rzeczowna i dopełniaczowa.
5. Kolejność zagadnień w obrębie etapu nie wiąże autorów programów, pod warunkiem że program obejmie zawartą w nich treść i umożliwi osiągnięcie celów kształcenia w zakresie danego przedmiotu.
6. **Wymagania** są sformułowane jako schematy zadań egzaminacyjnych. Przykłady (język polski): W₁ – napisać esej interpretujący podane utwory literackie lub rozwijający podaną myśl; W₂ – napisać tekst w zadanym stylu; W₃ – usytuować nieznany utwór w czasie i przestrzeni; W₄ – wykryć sprzeczność lub lukę (nieuzasadnioną konkluzję) w tekście; W₅ – zrekonstruować intencje nadawcy; W₆ – wykryć, nazwać i skorygować błędy językowe w czytanych tekstach.
7. Zadania stawiane uczniom w sprawdzianach i egzaminach zewnętrznych nie mogą wykraczać poza wzory wymagań opisane w podstawie programowej.

Zasady tworzenia opisów przedmiotów

1. Punktem wyjścia do opisu przedmiotu jest mapa **treści przedmiotowej** w całym 12-letnim okresie kształcenia. Mapa przedstawia ogólne **hasła tematyczne** podzielone (jeśli trzeba) na warstwy i uporządkowane w czasie. Np. fragment mapy języka polskiego mógłby tak wyglądać:

Język polski ma dwie warstwy: literacką (*L*) i językoznawczą (*J*). Przykładowe hasła: *L*₈ – kategorie estetyczne; *L*₁₀ – procedury analizy utworu literackiego; *L*₁₁ – style w sztuce; *J*₅ – części zdania, składniowe funkcje części mowy; *J*₆ – składniowa klasyfikacja zdań.

2. Mapy treści przedmiotów należących do tej samej dziedziny są skoordynowane ze sobą.
3. Zbiór map dzieli się na etapy kształcenia.
4. Etapowy fragment mapy rozwija się w opisy treści nauczania, tak **by w przeciętnym oddziale klasowym można było ją zrealizować w czasie 75% godzin przydzielonych każdemu przedmiotowi w ramowym planie nauczania**.
5. Powyższej zasady nie stosuje się do języków obcych w etapach II i III (podstawa normuje 100% czasu nauczania). W szkole średniej kończącej się maturą pozostawia się 25% czasu nauczania na analizę obcojęzycznych dzieł literackich wybranych przez nauczyciela.

6. Na podstawie rozwiniętej etapowej mapy treści formułuje się **cele kształcenia** w zakresie danego przedmiotu w danym etapie. Stanowienie celów jest okazją do wewnętrznej weryfikacji doboru treści. Polega ona na sprawdzeniu, czy wszystkie zagadnienia dadzą się „przełożyć” na cele, czyli na rozważeniu pytania: „Czy każdy temat znajduje uzasadnienie w jakimś celu?”. Pod wpływem takich rozważań modyfikuje się zagadnienia i cele, dopóki nie osiągnie się dostatecznej zgodności między nimi. Jednocześnie prowadzi się wewnętrzną weryfikację celów. Polega ona na rozważeniu pytań: „Czy wyłaniający się spis celów jest kompletny?” i „Czy wszystkie cele są wystarczająco wartościowe?”. Wynikiem tych prac jest kompletny spis wartościowych celów kształcenia odzwierciedlony w treści kształcenia.
7. Opis przedmiotu uzupełnia się **standardami wymagań egzaminacyjnych**. Standardy wymagań uzgadnia się z celami i treścią kształcenia.

Etapy kształcenia

Etap I (klasy 0–3)

Wstęp informuje, że kształcenie w tym etapie jest zintegrowane. Znaczy to, że:

- nauczyciel nie jest związany podziałem dnia nauki na lekcje,
- nauczyciel nie dzieli aktywności uczniów według przedmiotów,
- nauczyciel nie ocenia osiągnięć ucznia w poszczególnych przedmiotach,
- program kształcenia zawiera nieprzypadkowe ośrodki integracji wiedzy (np. życie codzienne, tajemnice przyrody).

Podstawa opisuje następujące przedmioty nauczania:

- Język polski
- Matematyka
- Środowisko
- Muzyka
- Plastyka
- Wychowanie fizyczne.

Przedmioty te wypełniają 54 godziny tygodniowo w okresie trzyletnim¹. Zajęcia wychowania fizycznego odbywają się codziennie w łącznym wymiarze przynajmniej 3 godzin tygodniowo.

¹ Jedna godzina odpowiada ok. 38 lekcjom.

Etap II (klasy 4–6)

Podstawa zawiera opisy następujących przedmiotów:

Przedmiot	Przydział godzin	
	całkowity	w podstawie programowej
Język polski (zawiera „edukację medialną”)	16	12
Język obcy nowożytny	8	8
Historia i społeczeństwo (zintegrowana wiedza o Polsce współczesnej i o jej przeszłości zawierająca „edukację regionalną”)	5	4
Matematyka	12	9
Przyroda (zawiera „edukację ekologiczną” i „edukację zdrowotną”)	9	7
Muzyka	3	2
Plastyka	3	2
Technologia informacyjna	3	2
Wychowanie fizyczne (zawiera elementy „edukacji zdrowotnej”)	12	9
Wychowanie do życia w rodzinie (przedmiot fakultatywny)	1	1

Uwaga. Tabela **nie jest** ramowym planem nauczania w rozumieniu przyjętym w rozporządzeniu MENiS w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych.

Objaśnienie. Pierwsza kolumna zawiera tygodniowe liczby godzin (w okresie trzyletnim) przydzielone poszczególnym przedmiotom. Druga kolumna – tygodniowe liczby godzin do zagospodarowania przez podstawę programową.

Etap III (gimnazjum)

Podstawa zawiera opisy następujących przedmiotów:

Przedmiot	Przydział godzin	
	całkowity	w podstawie programowej
Język polski (zawiera „edukację medialną”)	14	10
Język obcy nowożytny	9	9
Historia (zawiera „kulturę polską na tle tradycji śródziemnomorskiej”)	6	5
Wiedza o społeczeństwie (zawiera „podstawy przedsiębiorczości” i „edukację regionalną”)	3	2
Matematyka	12	9
Fizyka i astronomia	4	3
Chemia	4	3
Biologia (zawiera elementy „edukacji zdrowotnej” i „edukacji ekologicznej”)	4	3
Geografia (zawiera elementy „edukacji ekologicznej”)	4	3
Muzyka	2	1
Plastyka	2	1
Technologia informacyjna (zawiera „edukację medialną”)	3	1
Gospodarstwo domowe	1	1
Wychowanie fizyczne (zawiera elementy „edukacji zdrowotnej”)	12	6
Wychowanie do życia w rodzinie (przedmiot fakultatywny)	1	1

Uwaga. Tabela **nie jest** ramowym planem nauczania w rozumieniu przyjętym w rozporządzeniu MENiS w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych.

Objaśnienie. Pierwsza kolumna zawiera tygodniowe liczby godzin (w okresie trzyletnim) przydzielone poszczególnym przedmiotom. Druga kolumna – tygodniowe liczby godzin do zagospodarowania przez podstawę programową.

Szkoła średnia kończąca się maturą

Podstawa zawiera opisy następujących przedmiotów:

Przedmiot	Przydział godzin ⁽³⁾		
	całkowi-ty	na rozsze-rzenie	w pod-stawie pro-gramo-wej
Język polski (zawiera „edukację medialną”)	14	4	13
Języki obce	15	4	14
Wiedza o kulturze / Wiedza o filmie i kulturze audiowizualnej(?) / Filozofia / Psychologia (do wyboru) ⁽¹⁾	2	–	1
Historia	5	3	6
Wiedza o społeczeństwie (zawiera „edukację regionalną”)	2	2	3
Podstawy przedsiębiorczości	2	–	1
Matematyka	9	3	9
Informatyka / Technologia informacyjna (do wyboru) ⁽²⁾	3/1	–	2/1
Fizyka i astronomia	3	3	4
Chemia	3	3	4
Biologia (zawiera elementy „edukacji zdrowotnej” i „edukacji ekologicznej”)	3	3	4
Geografia (zawiera elementy „edukacji ekologicznej”)	3	3	4
Wychowanie fizyczne (zawiera elementy „edukacji zdrowotnej”)	9	–	3
Przysposobienie obronne	2	–	1
Wychowanie do życia w rodzinie (przedmiot fakultatywny)	1	–	1
Godziny na rozszerzenia przedmiotów egzaminacyjnych	12	–	–

Uwaga. Tabela **nie jest** ramowym planem nauczania w rozumieniu przyjętym w rozporządzeniu MENiS w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych.

Objaśnienia. (1) Uczeń jest zobowiązany wybrać jeden przedmiot. (2) Uczeń jest zobowiązany wybrać jeden przedmiot: informatykę w wymiarze 3 godzin lub technologie informacyjne w wymiarze 1 godziny. (3) Pierwsza kolumna zawiera tygodniowe liczby godzin (w okresie trzyletnim) przydzielone poszczególnym przedmiotom. Druga kolumna – szacunkowe liczby godzin przydzielane przedmiotom egzaminacyjnym w zakresie rozszerzonym; łączna liczba tych godzin nie może przekroczyć 12. Trzecia kolumna – tygodniowe liczby godzin do zagospodarowania przez podstawę programową. Relacje między godzinami zakresów podstawowego i rozszerzonego ilustruje rysunek:

75%	25%
Z a k r e s p o d s t a w o w y	o w y
Z a k r e s r o z s z e r z	o n y

Zasadnicza szkoła zawodowa

Podstawa zawiera opisy następujących przedmiotów:

Przedmiot		Przydział godzin ⁽²⁾	
		całkowity	w podstawie programowej
Język polski		5	4
Język obcy nowożytny		3	3
Wiedza o społeczeństwie ⁽¹⁾	Historia	1	3/4
	Wiedza o społeczeństwie	1	3/4
Podstawy przedsiębiorczości		1	3/4
Matematyka		3	2
Technologia informacyjna		1	1
Przyrodoznawstwo ⁽¹⁾ (zawiera elementy „edukacji zdrowotnej”)	Fizyka	1	3/4
	Chemia	1	3/4
	Biologia	1	3/4
	Geografia	1	3/4
Wychowanie fizyczne (zawiera elementy „edukacji zdrowotnej”)		6	2
Przysposobienie obronne		1	1
Wychowanie do życia w rodzinie (przedmiot fakultatywny)		1	1

Uwaga. Tabela **nie jest** ramowym planem nauczania w rozumieniu przyjętym w rozporządzeniu MENiS w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych.

Objaśnienia. (1) Przedmiot zintegrowany. (2) Pierwsza kolumna zawiera tygodniowe liczby godzin w okresie dwuletnim przydzielone poszczególnym przedmiotom. Druga kolumna – tygodniowe liczby godzin do zagospodarowania przez podstawę programową.